

Til Kunnskapsdepartementet

Høringssvar vedrørende forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver pr. 20.10.16

Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

Likestillingssenteret viser til Kunnskapsdepartementets høringsnotat. Her kommer vårt høringssvar til forskrift for ny rammeplan. Likestillingssenterets innspill går hovedsakelig på å oppfylle barnehagens verdigrunnlag om mangfold, likestilling og likeverd, og hvordan disse verdiene kan integreres i planens øvrige deler for at denne skal bli et godt styrings- og arbeidsdokument. For å få til likestilling i praksis er det viktig at det utarbeides en veileder for likestilling og likeverd, fordi undersøkelser viser at kunnskapsnivået er lavt.

Likestillingssenteret mener at forslaget til ny rammeplan er mer inkluderende enn tidligere ved at formuleringer som «likestilling mellom kjønn» eller «uavhengig av kjønn» brukes istedenfor «likestilling mellom gutter og jenter» eller «begge kjønn». Dette kategoriserer barn i mindre grad og åpner opp kjønns mangfoldet.

I fortsettelsen kommer vi med en del forslag til tilføyelser og endringer. Vi referer til høringsutkastet i vanlig skrift **og våre forslag til tillegg og endringer er skrevet med fet skrifttype.**

1. Barnehagens verdigrunnlag

Mangfold og gjensidig respekt

Under dette punktet foreslår vi å legge til en setning om ulike familieformer. Vår erfaring er at denne delen må tydeliggjøres for at de ansatte skal huske å presentere ulike familieformer slik at alle former for familier synliggjøres og anerkjennes.

Vi foreslår følgende tillegg som siste setning i første avsnitt:

Barnehagen skal synliggjøre et mangfold i familieformer.

Likestilling og likeverd

Likestillingssenteret mener det er positivt at utkast til ny rammeplan inneholder et eget punkt om likestilling og likeverd, og at det fremheves at alle barn skal ha like muligheter uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, etnisitet, kultur, sosial status, språk og religion. Dette gjenspeiler til dels bestemmelsene i likestillings- og diskrimineringslovverket, men **kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk** mangler, så vi ber om at disse føyes til.

Undersøkelser viser at tradisjonelle og stereotype oppfatninger av kjønn reproduseres i barnehagen. Derfor er det positivt at det i høringsutkastet står at personalet må reflektere over sine egne holdninger, men det er viktig at de også må formidle og praktisere disse holdningene for å fremme likestilling i praksis. Det er derfor viktig at det inkluderes en setning i verdigrunnlaget om at personalet skal motvirke stereotypier på grunnlag av kjønn og annen bakgrunn.

Vi foreslår på denne bakgrunn noen tilføyelser og presiseringer i verdigrunnlaget om likestilling og likeverd. Disse er fremhevet med fet skrifttype i de to avsnittene under:

«Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling. Disse verdiene skal prege barnehagens **pedagogikk og arbeid** slik at alle barn har like muligheter uavhengig av kjønn, **kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk**, seksuell orientering, funksjonsevne, etnisitet, kultur, sosial status, språk og religion. Barnehagen skal motvirke alle former for diskriminering.»

«Barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsippet om likestilling mellom kjønn og bidra til at barna møter og skaper et likestilt samfunn **fritt for diskriminering. Personalet må motvirke stereotypier på grunnlag av kjønn, kjønnsidentitet, etnisitet, seksuell orientering og funksjonsevne.** Uavhengig av kjønn og annen **bakgrunn** skal alle ha like muligheter til å **bli anerkjent**, å bli sett og hørt og oppmuntret til å delta i fellesskap i alle aktiviteter i barnehagen. Personalet må reflektere over sine egne holdninger til **likeverd og likestilling og skal bidra til å fremme likestilling i praksis.**»

Livsmestring og helse

Regjeringens nye strategi for seksuell helse *Snakk om det! Strategi for seksuell helse (2017-2022)* fremhever i punkt 3.1 barnehagens betydning. Her legges det vekt på at grunnlaget for god seksuell helse legges tidlig i småbarnsalder. Kunnskap om kropp, følelser og relasjoner er viktige forutsetninger for at barnet utvikler mestringskompetanse for egen helse. Det er viktig at barn kan sette ord på og uttrykke seg om seksualitet, grenser og egen kjønnsidentitet.

Kunnskap om variasjon og mangfold i familieformer og kjønnsuttrykk kan forebygge fordommer, mobbing og trakassering. Slik kan kunnskap og positive holdninger bidra til å forebygge helseplager.

Vi foreslår på denne bakgrunn ny tekst:

Personalet bør være ekstra oppmerksom på erting og mobbing på grunnlag av kjønn, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, seksuell orientering, etnisitet, religion og funksjonsevne.

2. Barns medvirkning

Vi foreslår en tydeliggjøring av likestillingsperspektivet i nest siste setning i første avsnitt.

Vår endring er markert med uthevet skrifttype.

Alle barn skal uavhengig av bakgrunn få mulighet til aktiv deltakelse i planleggingen og vurderingen av det som skjer i barnehagen.

3. Samarbeid mellom hjem og barnehage

Begrepet foresatte bør benyttes sammen med begrepet foreldre slik at disse likestilles.

Mange barn har foreldre/foresatte som har et annet morsmål enn norsk og noen har bodd kort tid i Norge. Mange har derfor ikke kjennskap til barnehagens innhold og praksis.

Vi foreslår derfor at det tas inn følgende nest siste setning i avsnitt 3:

Barnehagepersonalet må i kommunikasjonen med foreldre/foresatte fra andre land ta hensyn til deres norskkunnskaper og kjennskap til barnehagens innhold og praksis.

I høringsutkastet nevnes «ulike familieformer» kun i kapittel 5, under overskriften om «Nærmiljø og samfunn» Etter vår oppfatning er dette et viktig aspekt ved samarbeidet mellom hjem og skole. Vi foreslår derfor at følgende setninger som står i nåværende rammeplan tas tilbake og settes inn til helt til sist:

Barnehagen representerer et komplimenterende miljø til hjemmet. Barnehagen må vise respekt for ulike familieformer.

4. (3.) Barnehagens formål og innhold

Alle barn må kunne delta i fysisk aktivitet i fellesskap med de andre barna. Vi er kjent med at noen barn med nedsatt funksjonsevne ikke deltar i fysisk aktivitet eller tas ut fra fellesskapet og får tilbud om egne aktiviteter. Det er derfor vesentlig å tydeliggjøre at det skal tilrettelegges særlig for at barn med funksjonsnedsettelse skal kunne delta i fysisk aktivitet i fellesskapet med andre. Med dette utgangspunktet foreslår vi en presisering i siste avsnitt første setning. Presiseringen er skrevet med uthevet skrifttype.

Barnehagens fysiske miljø skal være trygt og utfordrende og gi alle barn uavhengig av bakgrunn og særlig funksjonsevne allsidige bevegelseserfaringer i fellesskap med andre barn.

Barnehagen skal ivareta barnas behov for lek

Forslag til ny siste setning i første avsnitt for å sikre at barn med nedsatt funksjonsevne kan delta i lek:

Barnehagens fysiske miljø og materiell må tilpasses slik at det sikrer at alle barn uavhengig av funksjonsevne får gode muligheter til å delta aktivt i lek og andre aktiviteter sammen med andre barn.

Likestillingssenteret har arbeidet med utviklingsarbeid i flere barnehager og holdt mange kurs. Et tema som går igjen er at leken blir mer kjønnsdelt når barna er rundt tre år, noe som blant annet kan skyldes inndeling av rom, lekemateriale, organisering av lekemateriale og forventninger hos personalet til hvem som skal leke sammen. Det er derfor viktig å fremme lek mellom kjønn.

Vi foreslår derfor en presisering, skrevet med uthevet skrift under, i det første kulepunktet under overskriften *Personalet i barnehagen skal*:

- Organisere rom, tid, og lekemateriale for å inspirere til ulike typer lek **på tvers av kjønn, alder, funksjonsevne og etnisitet.**

Barnehagen skal fremme danning

Likestillingssenteret foreslår en presisering i siste setning i andre avsnitt for å tydeliggjøre verdier knyttet til likestilling og inkludering. Presiseringen er skrevet med uthevet skrifttype.

Gjennom samspill, dialog, lek og utforskning skal barna få utvikle kritisk tenkning, etisk vurderingsevne, evne til å yte motstand og handlingskompetanse slik at de kan bidra til endringer **og et inkluderende samfunn.**

Samme argument gjelder også for tilføyelsen i det første kulepunktet skrevet under med uthevet skrifttype.

- Støtte barnas identitetsutvikling **uavhengig av bakgrunn og kjønnsidentitet**

Barnehagen skal fremme læring

Første kulepunkt, forslag til tilføyelse skrevet med uthevet skrifttype

- Sørge for et inkluderende fellesskap og legge til rette for helhetlige læringsprosesser som fremmer barnas trivsel og utvikling **uavhengig av sosial og annen bakgrunn**

Forslag til tilføyelse siste kulepunkt skrevet med uthevet skrifttype:

- Sørge for at alle barn får utfordringer og mestingsopplevelser **ut i fra sine forutsetninger og bakgrunn**, og legge til rette for at de kan bidra i egen og andres læring.

Barnehagen skal fremme sosial kompetanse

Første kulepunkt, forslag til tilføyelse

- Støtte barnas initiativ til samspill og bidra til at **alle uavhengig av bakgrunn og funksjonsevne skal** få leke med andre, oppleve vennskap og lære å beholde venner.

Det er viktig at barna lærer sammenhengen mellom respekt og toleranse for ulikheter og mangfold på den ene siden og det å aktivt utestå fra diskriminering, mobbing og krenkelser på den andre siden. Det er en sammenheng mellom krenkelser og bakgrunn.

Vi foreslår på denne bakgrunn et nytt nest siste kulepunkt:

- **Aktivt støtte barna i å vise respekt for ulikhet og mangfold mellom barn**

5. (Egentlig 6) Barnehagens fagområder

Det er positivt at barnehagens verdigrunnlag og formål skal gi retning for og prege arbeid med fagområdene. Likestillingssenteret mener at det dermed er essensielt at verdiene synliggjøres i og preger fagområdene. Vi har spesielt tatt for oss verdiene likestilling og likeverd og kommer med noen innspill til hvordan disse verdiene kan synliggjøres bedre i fagområdene.

Kommunikasjon, språk og tekst

Kommunikasjonens og språkbrukens betydning for respekt, ikke-diskriminering, avstand fra hatspråk og trakassering bør tydeliggjøres bedre.

Forslag til ny siste setning i første avsnitt:

Barnehagen skal aktivt formidle og praktisere nulltoleranse for mobbing, hatefulle kommunikasjoner og språkbruk mellom barna.

Forslag til et nytt siste kulepunkt under *Personalet skal*:

- **Ha et språk som fremmer respekt for ulikheter og mangfold på bakgrunn av kjønn, etnisitet, seksuell orientering, identitet, funksjonsevne og sosial bakgrunn**

Kropp, bevegelse, mat og helse

Som tidligere nevnt er det i regjeringens nye strategi for seksuell helse *Snakk om det! Strategi for seksuell helse (2017-2022)* fremhevet i punkt 3.1 barnehagens betydning. Her legges det vekt på at grunnlaget for god seksuell helse legges tidlig i småbarnsalder. Kunnskap om kropp, følelser og relasjoner fremheves som viktige forutsetninger for at barnet utvikler mestringskompetanse for egen helse.

På denne bakgrunn foreslår vi å inkludere følgende delsetning:

Barnehagen skal bidra til at barna blir kjent med kroppen sin og utvikler bevissthet om egne og andres grenser, **samt utvikler forståelse for variasjon i kropper, seksualitet og ulike måter barn kan bli til på.**

Slik kan barn som bryter normer om kjønn og seksualitet bli tryggere i eget uttrykk, og alle barn kan bli bedre til å se mangfold som en ressurs.

Kunst, kultur og kreativitet

Forslag til tillegg i siste kulepunkt under *Gjennom arbeid ...*:

- opplever glede og stolthet over **egen og andres** kulturelle tilhørighet

Under denne overskriften foreslår vi at det legges til en setning som tydeliggjør hvilket mangfold det er viktig at barna møter i litteraturutvalget i barnehagen. Litteratur kan være viktig i utviklingen av egen identitet, og alle barn bør ha noen å kjenne seg igjen. Vi foreslår at følgende setning tas med:

Barnehagen må sørge for at barn har tilgang på litteratur som speiler mangfoldet i samfunnet når det gjelder kjønn, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, funksjonsevne, seksuell orientering, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og ulike familieformer.

Etikk, religion og filosofi

Dette fagområdet bør ses i sammenheng med del 1 om barnehagens verdigrunnlag og eventuelt ha referanser til blant annet punktene om medvirkning, demokrati, mangfold og likestilling og likeverd.

Forslag til endring i andre setning i andre avsnitt:

- Barnehagen skal skape interesse for **samfunnets mangfold, og bidra til forståelse for og anerkjennelse av** andre menneskers livsverden og levesett.

Nærmiljø og samfunn

Forslag til tilføyelse kulepunkt 2 under *Gjennom arbeid med nærmiljø og samfunn skal barnehagen bidra til at barna:*

- erfarer at alle **uavhengig av bakgrunn og funksjonsevne** får utfordringer og like muligheter til deltagelse

7. (egentlig 8) Barnehagen som pedagogisk virksomhet

Vurdering

Forslag til ny setning på slutten av 1. avsnitt.

For å få dette til er det vesentlig at personalet vurderer om det pedagogiske arbeidet i barnehagen fremmer likeverd og likestilling.

Behov for veiledere

Det bør lages flere nye veiledere til den nye rammeplanen. Det er vesentlig at det lages en egen veileder for likestilling og likeverd der alle diskrimineringsgrunnlagene inngår.

Undersøkelser viser at kjønn og likestilling er et lavt prioritert område å arbeide med i barnehagen. Dessuten mangler ansatte i barnehager kunnskap om hvordan de skal arbeide med tematikken og få til likestilling i praksis.

Dessuten bør verdigrunnlagene for barnehagen, blant annet om likestilling, likeverd og mangfold, integreres i veiledere for fagområdene, for å oppfylle intensjonen på side 11 i høringsutkastet om at barnehagens verdigrunnlag og formål skal gi retning for og prege arbeid med fagområdene.

Om Likestillingscenteret

Likestillingscenteret er et tverrfaglig kompetansesenter med likestilling som fagområde. Senterets målsetting er å bidra til et inkluderende og rettferdig samfunn med like muligheter for alle. Målsettingen er knyttet opp mot et bredt likestillingsbegrep som inkluderer alle diskrimineringsgrunnlag.

Senteret tilbyr kompetanseheving på kjønn, kjønnsidentitet og likestilling samt utviklingsarbeid tuftet på forskningsbasert likestillingskunnskap til offentlige myndigheter, frivillige organisasjoner og privat næringsliv. Arbeidsmetodene er kurs og konferanser, utviklingsnettverk, prosessveiledning, mentoring, kartlegging, forskning og utredning.

Senterets hovedarbeidsområder er:

- Barn og unges oppvekstmiljø
- Samfunnsutvikling og deltakelse
- Arbeidsliv
- Likeverdige offentlige tjenester

Likestillingscenteret har hatt barnehagefeltet som ett av sine satsningsområder. I 2010 gjennomførte Likestillingscenteret i samarbeid med Østlandsforskning kartleggingen *Nye barnehager i gamle spor? Hva vi gjør og hva vi tror vi gjør* som viste status for arbeid med likestilling i barnehager. Kartleggingen var på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet.

Likestillingscenteret arbeider med å øke kunnskapsnivået hos ansatte i barnehager. Vi har utviklet egne kurs om kjønn, likestilling og likeverd for ansatte i barnehager og holdt kurs sammen med andre fagmiljøer som Dronning Mauds Minne Høgskole for

barnehagelærerutdanning (DMMH), Kanvas og Stensveen ressurscenter. Likestillingssenteret har også vært med på å utvikle en veileder og et verdispill om verdier og holdninger knyttet til kjønn, likestilling og likeverd sammen med DMMH og Kanvas

Likestillingssenteret har skrevet tre kapitler i læreboken *Likeverd og likestilling i barnehagen* som ble utgitt på Fagbokforlaget i 2015. Boka er beregnet for bruk i barnehagelærerutdanningen og som en fagbok for ansatte i barnehager. Kari Emilsen ved DMMH var redaktør for boka.

Likestillingssenteret skrev i 2013 rapporten *Alskens folk* på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Stensveen ressurscenter ved Marion Arntzen var underleverandør. Formålet ved rapporten var å presentere viktige trekk ved levekår, livssituasjon og livskvalitet til personer med kjønnsidentitetstematikk, det vil si personer som erfarer manglende samsvar mellom kjønn tillagt ved fødsel og egen opplevd kjønnsidentitet.